

КНИГА ЗА ПРЕМЪЛЧАНИТЕ ДУМИ, БЕЗВРЕМИЕТО И ОЩЕ НЕДОИЗКАЗАНИ СЛОВА

доц. д-р Лъчезар Георгиев

Опитвам се да прозра написаното в тази книга от близо петстотин страници и се хващам, че все нещо ми убягва, все нещо изпускам от нейната магия и от великолепия стил на автора. Защото във втория том от литературната мемоаристика на г-н Христо Ганов, озаглавен с интригуващото „Премълчани думи и похвални слова“¹ има дълбока чувствителност на един наранен от окръжавашата го действителност интелектуалец. Едва ли е случайно подбрано и едва ли само с оглед да се следва хронологията на текстовете това, че книгата започва с три, по личното ми убеждение, силни и композиционно търсени есеистични встъпления, които осмислят цялостната философия на изданието. В първото, датирано от 1990 г. и публикувано в литературното сп. „Пламяк“, има много точна преценка на преломната епоха: „Очакването, че с падането на един диктатор ще се промени магически и обществената бездуховност, и политическата демагогия, и социалната несправедливост, и най-вече междуличностните ни човешки отношения, отново е излъгано; ние сме освободени от тоталитарната власт, но не сме свободни.“ (с. 5). Още в началото на демократичния преход се ражда и безвремието – мисля, че във второто встъпление „Бележки от безизходност“ (есето е писано между 1990–1993) драматизмът на съвременника е извлечен с особена сила. В изблик на откровение пред читателите Хр. Ганов споделя: „Не съм предал никого, никога не съм злепоставял някого, дори съм имал основание за това, предоволно доказани от собствените му деяния“ и въпреки спокойната си съвест е разкъсан от противоречията на искрения и честен човек, който е лишен от способността за бързо приспособяване, за безболезнено прощаване с илюзиите. Затова още в това есе прозира творческото намерение на автора да направи опит и да напи-

ше онова, което знае за себе си и за хората, което смята, че познава добре, при това да го напише искрено, „до дъното на самоанализа, до сърцевината на истината, до студения връх на огъня на изповедта“ (с. 8). Един подобен подход би могъл да върне читателя към великолепните „Изповеди“ на Жан Жак Русо, но и да проследи не едно сполучливо постижение в областта на родната литературна мемоаристика. Добре осмислил традициите, набрал достатъчно житейски опит, в „Премълчани думи и похвални слова“ Хр. Ганов се обръща към себе си, но заедно с това прави сполучлива дисекция на онази недалечна литературна действителност, припомняйки за анатемосвани писатели, за погубени

¹ Ганов, Христо. Премълчани думи и похвални слова. С., Български писател, 2011. 496 с. с ил.

съдби, за жигосвани поради доблестна гражданска позиция, но и за участниците в репресиите, които яхват гребена на демократичната вълна, изтъкват „несъществуващи заслуги”, бият се в гърдите, правят се на „жертви на тоталитарния режим и на командно-административната система”, на която самите доскоро са били „крепители и узурпатори, и вдъхновители”(с.10). Пишейки второто си есе в началото на 90-те години на XX век, Хр. Ганов отправя критичен взор назад, преди прехода, в който подобни личности съумяват „да свършат своето: погубени таланти, изкривени духовни ценности, вулгаризиране на литературната история”, но и още недостойни дела, включващи разправа с другомислещите и фаворизиране на конюнктурата. И като своеобразен контрапункт още във второто есе-предисловие, а и по-нататък на доста места в книгата авторът изтъква примера на свой литературен съмишленик – сценариста, драматурга и поета Христо Ганев, на когото посвещава и великолепното „ЕССЕ НОМО” (с. 168–178). Разказани са драматични епизоди от живота и творчеството на един истински десидент, тъй като в периода 1974–1981 г. самият автор на есето работи в Творческа дирекция, отдел „Филмопроизводство” на „Българска кинематография”, имайки възможност да общува с най-изявени сценаристи, режисьори, художници, актьори, кинокритици, сред които са безспорно талантливите Христо Ганев и съпругата му Бинка Желязкова. В есето е разказано за спрения от екран филм „Партизани” по сценарий на Хр. Ганев – първият наш критичен филм за разочарованите идеалисти; за творческата история на филма „Басейнът” на Хр. Ганев и Б. Желязкова. И тук си струва да цитирам нещо малко познато и твърде показателно за тогавашната атмосфера в писателските среди, поднесено от автора на цитираното есе: „Христо Ганев бе един от петимата членове на Съюза на българските писатели, които не гласуваха телеграмата-протест по повод присъждането на Нобеловата награда на Александър Солженицин за „Архипелаг ГУЛАГ”. Него, партизанинът от „Чавдар”, военният кореспондент през Отечествената война, блестящият сценарист, беше изключен от Партията от някогашния околийски партиен инструктор Тодор Живков. Останал без работа, Христо Ганев въобще не помисли да се обърне към някого за помощ, за някакво „разкаяние”. Вървеше по своя път със спокойно вдигната глава, както винаги е вървял” (с. 174). Тряб-

Писателят Христо Ганов в кафенето на СБП – София (юли 2011 г.)

ва да отбележа, че подобни откровения за малко познати, премълчавани или напълно неизвестни факти има и на други места в книгата на г-н Христо Ганов и те са едно от нейните важни предимства и достойнства. Принос за изданието е и това, че са публикувани фотографии на интелектуалци, очевидно от личния архив на автора – сред най-впечатляващите са снимки на Христо Ганев със съпругата му Бинка Желязкова; Димитър Димов, Антон Дончев, Христо Ганев с Валери Петров, Георги Константинов, с Андрей Гуляшки, Христо Ганов и Павел Вежинов, снимки на Хр. Ганов с видни поети като Владимир Башев, Матей Шопкин, Любомир Левчев, с писателя Дончо Цончев; моменти от творчески срещи и чествания и т.н. Всичко това подсилва усещането за документалност и автентичност в общата композиция на книгата.

Спокойно и уверено мога да подчертая, че „Премълчани думи и похвални слова” е едно от най-стойностните неща в литературната ни мемоаристика в най-ново време. Обхванати са широк кръг от поети, белетристи, публицисти, художници, дори колекционери на картини, с които авторът се познава лично; на места интервюто и мемоарното начало се пресичат, а към някои от текстовете се използва и лична кореспонденция. В интервюта с Георги Константинов, Любомир Левчев, Евтим Евтимов и още много съвременни поети, изпълнили с висока интелектуална мисъл книгата, въпросите на анкетиращия ги писател Хр. Ганов са добре обмислени, насочващи и от тях личи познаването на цялостното творчество на съответния автор, на неговата житейска и творческа съдба. От друга страна, от текстовете може да се извлече малко позната или

напълно неизвестна информация, при това от първа ръка, която да бъде принос в изследване на съвременните литературни процеси и дори на издателската дейност от най-ново време. Наред с литературните анкети с видни автори присъстват и сведения за не толкова известни, но безспорно талантливи хора на словото и интелекта у нас – такова е интервюто с плевенският поет Иван Дочев, сполучливо озаглавено „За мен поезията е преди всичко морал“; рецензията и интервюто с поета Боян Ангелов. Това идва да докаже, че Христо Ганов има усет за оригиналните дарования, умее да ги открива, умее и да документира паметни мигове с тях. Много ми се иска да припомня великолепно написания мемоар „Мигове с Иван Пейчев“ – чудесен мемоарен разказ, обхващащ важни фрагменти от житейската съдба и творчеството на безспорно талантливия и оригинален наш поет. Един от епизодите тук разказва за битието на самия Христо Ганов като лекар в град Ардино и впоследствие като редактор в пловдивското държавно издателство „Христо Г. Данов (в периода 1966–1969)“. В издателството Хр. Ганов открива една от знаковите книги на Иван Пейчев „Лаконично небе“, предлага я и помага да бъде издадена. Същевременно, разказвайки дори и комични епизоди с волната творческа личност на поета, авторът на спомена откроява значимото, чистото и духовно извисяващото един от най-даровитите поети на България.

В част от „Премълчани думи и похвални слова“ надделява писателят-мемоарист, като редица от текстовете очертават характера на дадения интелектуалец, опитват да надникнат в най-съкровения кърчето на душата му, да изведат значимото в творчеството и в житейския му път. В този смисъл книгата е и своеобразна христоматия по съвременна литература. Тук могат да се прочетат великолепни текстове за най-добрите ни съвременни поети. Истински вълнуват редовете за поета Владимир Башев, които са и своеобразно откровение за бездуховността и сбъркания демократичен преход в средата на 90-те години на XX век: „Владко, не ми се ще да ти пиша за днешното състояние на живота и литературата ни... Сега българското изкуство съществува трудно, почти невъзможно е да издадеш книга, ако не си платиш, а всички писатели агонизират в мизерия; от четиристотинте книжарници в София останаха около двайсетина и скоро и тях ще ги приватизират (извинявай за термина, вероятно по-точно е – ще ги ликвидират), книж-

ният пазар е буквално потънал в помията на чужди сурогати, които се продават на безумни цени по тротоарите и площадите, търговците отдавна влязоха в храма, националната ни литература не се цени, платени бездарници и юди преиначиха историята на българската литература...“ (с. 92). Публицистът-мемоарист и есеист се слива на места с литературния историк – особено ценен е мемоарният разказ „Димитър Димов – писателят на страстите“ (с. 50–60), където са поднесени факти и размисли върху творчеството на големия наш писател. Литературно-критическото есе „Опит за докосване до романите на Антон Дончев“ също кореспондира с аналитична преоценка на високо стойностни произведения, на бележити творби от родната ни белетристика, очертаващи съвременните аспекти на историческата тема в родната книжовност (с. 299–312). Много творчески патос съдържа и мемоарното есе „Тъга за Веселин Ханчев“ (с. 61–66), с проникновение и дълбок размисъл са изпълнени текстовете, посветени на Андрей Германов, Александър Геров, Дамян Дамянов, Валери Петров, Любомир Левчев и други наши съвременни поети, а в интервюто с Доньо Донеv „Искам да доставя радост на хората“ (с. 466–475) Христо Ганов е в стихията си, защото познава много добре както твореца, така и самия кинематографичен процес и българското анимационно изкуство; приложен е и сполучлив илюстрационен материал.

Казаното до тук не изчерпва многообразието, сложната композиция и приносите на талантливо написаната „Премълчани думи и похвални слова“. Но съм съгласен с изразеното в третото предисловие към книгата, в което Христо Ганов искрено доверява на читателя своя житейски възглед, отстояван достойно през годините: „Защото смятам, че е непочтено, оскърбително и недалновидно да се вторачваме в задния двор на душата на Писателя. Винаги пред очите ми е била светлата страна на неговия живот, винаги съм се обръщал към доказания му талант, към защитеното човешко и писателско достойнство, към прекрасната магия на неговите художествени творби, които и сега ми дават сила и са мое упование“. Мисля, че г-н Христо Александров Ганов с безкористната си подкрепа за редица млади и новооткрити писатели в качеството си на административен секретар на Съюза на българските писатели вече е доказал правотата на горните думи, защитил е не само на думи, но и с добри дела достойно изповедния, откровен и искрен тон в новата си книга.

